

การบ่อนเซาะอัตลักษณ์ความเป็นชาติในงานวรรณกรรมของโอเอะ เคนสะบุโร่

วริญญา มหาจนการ*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและการสร้างตัวละครที่ปรากฏในงานวรรณกรรมยุคต้นๆ ของโอเอะ เคนสะบุโร่ โดยมีขอบเขตการวิจัยในนิยายสองเรื่องที่มีจุดร่วมและแก่นเรื่องที่คล้ายคลึงกัน คือ เรื่องเลี้ยงดู 『飼育』 (1957) และ ฆ่ามันซะอย่าให้มันโต 『芽むしり仔撃ち』 (1958) ผู้วิจัยต้องการศึกษาวิเคราะห์ว่า แนวคิดชาตินิยมที่ปรากฏในผลงานยุคต้นๆ ของโอเอะ เคนสะบุโร่นั้น ส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์และโครงเรื่องในงานเขียนอย่างไร และตัววรรณกรรมได้โต้กลับแนวคิดดังกล่าวด้วยการนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นชาติออกมาอย่างไร โดยได้อ้างอิงแนวคิดต่างๆ ที่มีต่อลัทธิชาตินิยม แนวคิดเรื่องความเป็นอื่น และแนวคิดการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ ผู้วิจัยเห็นว่า ผลงานดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงผลในทางลบของแนวคิดชาตินิยมที่มีต่อปัจเจกชน และยังพบกระบวนการทำให้กลายเป็นอื่นและบทลงโทษที่มีต่อตัวละครในเรื่อง อย่างไรก็ตาม งานวรรณกรรมดังกล่าวได้แสดงให้เห็นการบ่อนเซาะอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่เป็นผลจากแนวคิดชาตินิยมปรากฏอยู่ด้วย

คำ

สำคัญ

วรรณกรรมญี่ปุ่นหลังสงคราม, ชาตินิยมในญี่ปุ่น, โอเอะ เคนสะบุโร่

* อาจารย์, คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ 85/1 ถนนแจ้งวัฒนะ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120, อีเมล: waranyamah@pim.ac.th

The Subversion of National Identity in Ôe Kenzaburô's Literary Works

Waranya Mahajuntakarn*

Abstract

This paper argues that *Prize Stock* (*Shiiku*, 1957) and *Nip the Buds, Shoot the Kids* (*Memushiri Kouchi*, 1958), which share the central themes of the loss of childhood innocence and interpersonal violence, represent a critique of Japanese nationalism and its coercive, unitary form of national identity. It discusses the negative consequences of this discourse, particularly the effects on individuals, in three key areas: the negation of individual agency; nationalism as a hegemonic ideology; and the “othering” and punishment of marginal groups caused by nationalism. However, these texts simultaneously question and undermine this discourse, and it can be seen through appropriating the theoretical criticism on Japanese nationalism, the concept of the foreign other, and the politics of identity.

Key words

Postwar Japanese literature, Nationalism in Japan, Ôe Kenzaburô

* Lecturer, Faculty of Liberal Arts, Panyapiwat Institute of Management 85/1 Chaengwattana Rd., Pakkred, Nonthaburi 11120, email: waranyamah@pim.ac.th

1. บทนำ

เรื่องเลี้ยงดู¹ 『飼育』 (Shiiku, 1957) และฆ่ามันซะอย่าให้มันโต² 『芽むしり仔撃ち』 (Memushiri Kouchi, 1958) เป็นผลงานในช่วงแรกของโอเอ: เคนสะบุโร (1935 - ปัจจุบัน) ที่มีแก่นเรื่อง ตัวละครและฉากของเรื่องที่คล้ายคลึงกัน โดยแก่นเรื่องของทั้งสองเรื่องมุ่งบอกเล่าถึงการสูญเสียความไร้เดียงสาในวัยเด็กอันเนื่องมาจากสงคราม อีกทั้งยังกล่าวถึงความตาย การทรยศหักหลัง ความเป็นอื่น และยังสอดแทรกประเด็นเรื่องการเมืองไว้อีกด้วย แก่นเรื่องหลักของทั้งสองเรื่องนั้นมีที่มาจากชีวิตวัยเด็กของโอเอและแก่นเรื่องดังกล่าวยังได้รับอิทธิพลจากสภาพสังคมญี่ปุ่นยุคหลังสงครามเป็นอย่างมาก ดังที่ซูซาน เจนาเปียร์ ได้กล่าวไว้ใน *Escape from the Wasteland: Romanticism and Realism in the Fiction of Mishima Yukio and Ôe Kenzaburô* ว่า โอเอสร้างตัวละครที่เป็นกลุ่มคนชายขอบเพื่อวิพากษ์วิจารณ์อำนาจจากส่วนกลางและเพื่อผลิตซ้ำภาพความเป็นจริงของสังคมญี่ปุ่นที่พลเมืองในประเทศจำต้องยอมรับแนวคิดชาตินิยมอย่างไม่เคยสงสัยหรือตั้งคำถามไว้ในงานเขียนของเขา (Napier, 1991, p. 25) ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จะอภิปรายถึงการวิพากษ์แนวคิดชาตินิยมและการบ่อนเซาะอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่ถูกมองว่ามันคงและเป็นหนึ่งเดียวโดยเริ่มจากการอภิปรายถึงผลเสียของแนวคิดชาตินิยมโดยเฉพาะผลเสียที่มีต่อปัจเจกชน เช่น การลบเลือนอัตลักษณ์ของปัจเจกชน แนวคิดชาตินิยมในฐานะวาทกรรมครอบงำ ความเป็นอื่น

และการลงโทษคนชายขอบของแนวคิดชาตินิยม เป็นต้น นอกจากนี้ บทความนี้ยังกล่าวถึงภาพแทนของอัตลักษณ์อื่นของปัจเจกชนนอกเหนือจากการครอบงำของแนวคิดชาตินิยมที่ปรากฏในบทประพันธ์ทั้งสองเรื่องด้วย

ที่ผ่านมาผลงานในช่วงต้นๆ ของโอเอ มักถูกตีความโดยมุ่งเน้นประเด็นเรื่องความทรงจำเกี่ยวกับสถานที่ ด้วยฉากที่เป็นหมู่บ้านชนบทในหุบเขาที่งดงามและสงบสุขตามแบบฉบับหมู่บ้านชนบทในอุดมคติ เรื่อง *เลี้ยงดู* และ *ฆ่ามันซะอย่าให้มันโต* จึงถูกมองว่ามีลักษณะของตำนาน (Myth) นาเปียร์ได้แสดงความเห็นว่า โอเอนำเสนอตัวละครที่มีความเป็นวีรบุรุษหรือนักรบโดยเลียนแบบตัวละครในหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่นเพื่ออธิบายความจริงอันน่าหดหู่ในสังคมยุคหลังสงครามโลกของญี่ปุ่น เรื่องสั้นทั้งสองเรื่องนี้เป็นลูกผสมระหว่างความโบราณและความร่วมสมัยและระหว่างชนบทตะวันตกและชนบทตะวันออกเพื่อสร้างทางเลือกที่น่าดึงดูดใจแก่สภาพชีวิตความเป็นจริงอันน่าหดหู่ นาเปียร์ยังได้ให้ข้อสังเกตอีกว่า ผลงานในช่วงต้นของโอเอเน้นย้ำในแก่นเรื่องชีวิตในชนบทและอภิปรายเกี่ยวกับการสูญเสียความไร้เดียงสาและความทรงจำ (Napier, 1991, p. 18) เช่นเดียวกับแคลร์มอนท์ก็ได้กล่าวว่า โอเอได้สร้างหมู่บ้านซึ่งเป็นสังคมสมบูรณ์แบบหรือยูโทเปีย (Utopia) และใช้ตำนานเพื่อแสดงรากเหง้าความเป็นญี่ปุ่นขึ้นมาในผลงานยุคต้นๆ ของเขา (Claremont, 2009, p. 54) อย่างไรก็ตาม

¹ อ้างอิงคำแปลชื่อเรื่องภาษาไทย จาก เดือนเต็ม กฤษดาธารนธ์. (2549). *พัฒนาการการสร้างตัวละครหญิงในวรรณกรรมของโอเอ: เคนสะบุโร* (วิทยานิพนธ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

² อ้างอิงคำแปลชื่อเรื่องภาษาไทย จากเล่มเดียวกัน (1)

หมู่บ้านชนบทในผลงานของโอเอะนั้นยังถูกมองว่าเป็นภาพแทนของสังคมหลังสงครามของญี่ปุ่นที่สะท้อนร่องรอยความสูญเสียที่เกิดจากสงคราม (อาทร พงษ์ธรรมสาร, 2528, น. 188) ดังนั้นนอกจากการศึกษาตีความเรื่องฉากของตัวบทที่มุ่งเน้นเรื่องความทรงจำเกี่ยวกับสถานที่ การศึกษาตัวบทในแง่มุมของผลกระทบของสงครามที่มีต่อสังคมและปัจเจกชนก็เป็นสิ่งน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเรื่องอัตลักษณ์ของตัวละครเนื่องจากอัตลักษณ์ของตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้งสองเรื่องนั้นมีลักษณะที่ซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์อยู่ตลอดทั้งเรื่อง

นอกจากนี้ ผลงานทั้งสองเรื่องนี้ของโอเอะนั้นับได้ว่าเป็นวรรณกรรมหลังสงครามซึ่งมีลักษณะของการสะท้อนวิถีชีวิต ค่านิยม สภาพสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการทำสงครามและสะท้อนสภาพจิตใจของผู้คนในสังคมที่ยังเหลือร่องรอยของสงครามอยู่ (อาทร พงษ์ธรรมสาร, 2528, น. 3) ซึ่งแตกต่างจากผลงานการประพันธ์ในยุคก่อนๆ ที่มักมีกรอบของชนบทการประพันธ์แบบ I-Novel ที่เนื้อเรื่องและฉากมักอยู่ในขอบเขตของนวนิยายอิงอดีตชีวิตอีกทั้ง คุณลักษณะประการสำคัญของวรรณกรรมหลังสงครามอีกประการหนึ่งก็คือการให้ความสำคัญกับ “ความสัมพันธ์” ระหว่างตัวเอกกับผู้อื่น และตัวเอกกับสิ่งต่างๆ (มณฑา พิมพ์ทอง, 2547, น. 220) ฉะนั้นแล้ว จึงนับได้ว่างานวรรณกรรมหลังสงครามนั้นทำให้ทั้งผู้เขียนและผู้อ่านได้เดินทางออกจากจุดศูนย์กลางที่เรียกว่าตนเองไปสู่การพิจารณาและเชื่อมโยงตนเองกับผู้อื่น เช่นเดียวกันกับข้อสังเกตของฮัทชินสัน และวิลเลียมที่อ้างว่า เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของวาทกรรมทางการเมืองของญี่ปุ่นหลังจากที่ญี่ปุ่นแพ้สงครามและการเริ่มต้นยุคการยึดครองญี่ปุ่นของ

อเมริกา ญี่ปุ่นจำเป็นต้องหาแบบอย่างของชาติแบบใหม่ที่จะเป็นเครื่องมือในการสร้างประเทศ และจำเป็นต้องนิยาม “อัตลักษณ์” ที่มั่นคงปลอดภัยให้กับตัวเองท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เอกลักษณ์ของวรรณกรรมญี่ปุ่นสมัยหลังสงครามจึงมุ่งเน้นไปที่การนิยามตัวตนของตัวเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นมากกว่าการคำนึงถึงจากการบอกเล่าถึง “ตัวเองล้วนๆ” (Hutchinson & William, 2007, p. 2) ดังนั้น ในการอ่านตัวบททั้งสองเรื่องนี้ นอกจากจะต้องพิจารณาประเด็นเรื่องการเปลี่ยนกลับสลับไปมาของอัตลักษณ์ของตัวละครที่สับสน ซับซ้อน ไม่ชัดเจน ยังต้องพิจารณาถึงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอันมีที่มาจากพื้นหลังจากสังคมที่เปลี่ยนแปลงและระบบการปกครองที่ครอบงำและมีอิทธิพลต่อผู้คน

อนึ่ง ลักษณะงานประพันธ์ของโอเอะนั้นถูกจัดอยู่ในวรรณกรรมหลังสงครามที่ถูกเรียกว่า “นักเขียนหน้าใหม่กลุ่มที่ 3” ซึ่งมักเป็นผลงานที่พยายามหาความหมายใหม่ให้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและผู้อื่น หรือตนเองกับสิ่งต่างๆ มากกว่าการใช้วรรณกรรมเพื่อเป็นศูนย์รวมของความคิดทางการเมือง ผลงานวรรณกรรมของกลุ่มนักเขียนเหล่านี้จึงถูกมองว่า เป็นวรรณกรรมที่ไม่สนใจลัทธิและหลักการ (มณฑา พิมพ์ทอง, 2547, น. 223) อย่างไรก็ดี แม้ว่าวรรณกรรมในกลุ่มนี้จะไม่สนใจลัทธิและหลักการ แต่การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนนั้นไม่อาจหลีกเลี่ยงความเชื่อมโยงระหว่างผู้คนและสังคมที่คนเหล่านั้นสังกัดไปได้ และหากสภาพหรือความเป็นไปของสังคมนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดบทบาทหรืออัตลักษณ์ของผู้คนแล้ว ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างบุคคลกับบุคคล และบุคคลกับสังคมยิ่งกลายเป็นสิ่งที่

หลักหนีไปไม่พ้น ฉะนั้นแล้ว จึงไม่อาจกล่าวได้ว่า ผลงานทั้งสองเรื่องนี้เป็นผลงานที่ปราศจากแนวคิดทางการเมืองอย่างสิ้นเชิง เพียงแต่อาจอ้างได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่ไม่ใช้เครื่องมือทางการเมืองหรือรับใช้อุดมการณ์ทางการเมืองเหมือนกับวรรณกรรมหลังสงครามในช่วงแรกๆ

นอกจากนี้ ธเนศอาภรณ์สุวรรณได้เสนอว่า สิ่งทีกล่าวได้ว่าเป็น “การเมือง” ในบริบทของวรรณกรรมการเมืองนั้น “ไม่ใช่เรื่องของนักการเมือง ผู้นำรัฐบาล ผู้นำกองทัพ และบรรดาคนที่มีอำนาจในมือหรือสถาบัน แต่การเมืองในที่นี้ หมายถึง ‘ความสัมพันธ์’ ทั้งสังคมหรือประเทศที่เคลื่อนไหว ‘เปลี่ยนแปลง’ ด้วยการ ‘ใช้อำนาจ’ อันมีผลกระทบ ‘ต่อชีวิต’ และ ‘การดำรงอยู่’ ของสมาชิกในสังคมนั้นทั้งทางวัตถุและทางความคิด” (ธเนศอาภรณ์สุวรรณ, 2556, น. 99) ฉะนั้น การศึกษาผลงานดังกล่าวในแง่มุมของการวิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองที่ครอบงำสังคมญี่ปุ่นหลังสงครามจึงไม่ใช่สิ่งที่เป็นไปได้ จากลักษณะของแก่นเรื่องซึ่งแสดงภาพภูมิหลังของสังคมญี่ปุ่นหลังสงครามและรูปแบบของวรรณกรรมในฐานะที่เป็นวรรณกรรมหลังสงครามที่สนใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ดังทีกล่าวไปในข้างต้น การศึกษาวิเคราะห์ตีความผลงานในเรื่อง *เสียงดูและฆ่ามันซะอย่าให้ไต่* นี้ ผู้วิจัยจึงต้องการมุ่งเน้นศึกษาแนวคิดชาตินิยมที่ครอบงำสังคมและผู้คนรวมถึงผลกระทบของแนวคิดดังกล่าวที่มีต่ออัตลักษณ์ของผู้คน

2. ผลเสียของลัทธิชาตินิยมที่มีต่อตัวบุคคล

ในการศึกษาแนวคิดเรื่องความเป็นรัฐชาติและสังคมสมัยใหม่ตามแนวคิดและวิธีการศึกษาของนักคิดสำนักสมัยใหม่ (modernist) นั้นมองว่า ชาตินิยมเป็นสิ่งที่ถูกประดิษฐ์สร้าง

ขึ้นใหม่ แม้ชาติพันธุ์เองก็นับว่าเป็นผลผลิตของอุดมการณ์ชาตินิยมตามแนวคิดของเออร์เนสเทลเนอร์ (Ernest Gellner) ที่เสนอว่า ชาติและชาตินิยมนั้นเป็นผลพวงของการขยายตัวของแนวคิดอุตสาหกรรมนิยมและสังคมสมัยใหม่ที่ต้องการการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีประสิทธิภาพ จึงนำมาซึ่งความต้องการความเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวของผู้คนในสังคม ความพยายามสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวทางชาติพันธุ์ ความเป็นมาตรฐานเดียวกัน การมีความรู้สึกร่วมและผูกพันในสิ่งเดียวกัน และความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มเดียวกันของผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลาย จึงปรากฏขึ้นในกระบวนการสร้างชาติ (ธีรยุทธ บุญมี, 2547, น. 37) อย่างไรก็ตาม เทลเนอร์ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของการครอบความเป็นหนึ่งเดียวลงบนความแตกต่างหลากหลายว่า เนื่องจากสังคมแบบเก่าซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมและมีความเป็นพหุนิยมนั้นไม่พร้อมที่จะรับเอาแนวคิดและรูปแบบของชาตินิยมมาใช้จึงทำให้เกิดความไม่ลงรอยของอัตลักษณ์และเกิดการเปลี่ยนแปลงทีกระทบต่อชีวิตและอัตลักษณ์ของผู้คนในด้านลบอันนำไปสู่การปรากฏตัวของความเป็นปฏิกิริยาที่มีต่อแนวคิดชาตินิยม กลุ่มนักคิดสำนักใหม่ได้ให้ความเห็นต่อปัญหาดังกล่าวว่า ควรต้องแก้ไขด้วยการรื้อฟื้นและยอมรับความแตกต่าง จนทำให้เกิดเป็นกระแสความคิดเรื่องพหุสังคมพหุวัฒนธรรม รวมไปถึงการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ (politics of identity) ขึ้น (ธีรยุทธ บุญมี, 2547, น. 51)

ในผลงานเรื่อง *เสียงดูและฆ่ามันซะอย่าให้ไต่* นั้นอาจกล่าวได้ว่า มีการแสดงภาพแทนของความพยายามที่จะลบล้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่ถูกครอบงำและตายตัว อันน่าจะมาจากความเชื่อ

ของโอเอะที่มีต่อแนวคิดชาตินิยมว่า เป็นสิ่งที่นำมาซึ่งผลเสียต่อผู้คนและสังคม ดังนั้น ผลสรุปอันเป็นโศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นกับตัวละครของโอเอะจึงน่าจะเป็นการแสดงภาพเปรียบเทียบของผลเสียของแนวคิดชาตินิยมที่เกิดขึ้นกับผู้คน ในผลงานทั้งสองเรื่องมีการแสดงให้เห็นถึงการลบเลือนอัตลักษณ์ของปัจเจกชน โดยมีการใช้สถานะนิรนามในตัวบททั้งสองเรื่อง ดังที่จะเห็นได้ว่า ตัวละครในทั้งสองเรื่องไม่มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการ แต่จะถูกเรียกด้วยชื่อเล่น ฉายา สถานะ หรือคำแทนสถานะในครอบครัว ในเรื่อง *เลียงดู* ไม่ปรากฏชื่อของผู้ดำเนินเรื่องและตัวละครอื่นๆ ในเรื่องเลย แต่ตัวละครในเรื่องจะถูกเรียกด้วยคำแสดงความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้ดำเนินเรื่อง เช่น “弟” “父” หรือด้วยตำแหน่งทางอาชีพ เช่น “書記” “軍隊” หรือด้วยฉายา เช่น “兎唇”³

เช่นเดียวกัน ในเรื่อง *ฆ่ามันซะอย่าให้มันโต* เองก็ไม่มีกรกล่าวถึงชื่อของตัวละครในเรื่อง ตัวละครทั้งหลายจะถูกเรียกด้วยคำเรียกแทนสถานะอาชีพ หรือคำบ่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้บรรยายกับตัวละครนั้นๆ เหมือนในเรื่อง *เลียงดู* ยกตัวอย่างเช่น “น้องชาย” “เด็กผู้หญิง” “มินามิ” (ฉายาของเด็กผู้ชายที่มีความหลงใหลในเกาเขทางใต้) “ผู้ใหญ่บ้าน” “ชาวบ้าน” “ช่างตีเหล็ก” “หมอ”⁴ เป็นต้น นาเปียร์ได้เสนอว่า การไม่ปรากฏชื่อของตัวละครเหล่านี้เป็นการแสดงภาพเชิงสัญลักษณ์ถึงสถานะนิรนามที่นำไปสู่สังคมชนบทแบบปศุสัตว์ในอุดมคติ (Napier, 1991, p. 31) แต่อย่างไรก็ดี ตัวละครที่ไม่มีชื่อเรียกเหล่านี้สามารถมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดแบบลัทธิชาตินิยมซึ่งมองว่า สมาชิกของ

กลุ่มเปรียบเสมือนฟันเฟืองของเครื่องจักรขนาดใหญ่ บุคคลทั้งหลายเปรียบเป็นชิ้นส่วนหรือองค์ประกอบของเครื่องจักรเพื่อให้เครื่องจักรสามารถทำงานได้ การนิยามถึงตัวบุคคลจึงเป็นการนิยามด้วยบทบาทในโครงสร้างทางสังคมและหน้าที่ของบุคคลที่มีต่อสังคมหรือองค์กร ลักษณะความแตกต่างหลากหลายอื่นๆ หรืออัตลักษณ์ประจำตัวของแต่ละบุคคลที่ไม่มีประโยชน์จึงถูกลบทิ้งไปโดยผู้มีอำนาจ ตัวละครในนิยายทั้งสองเรื่องเองก็เปรียบเหมือนภาพแทนของประชาชนที่ถูกครอบงำโดยหลักความเชื่อของการเชื่อฟัง คล้อยตาม และยินยอมพร้อมใจเพื่ออรรถประโยชน์ อีกทั้งยังถูกลดทอนความเป็นมนุษย์ (dehumanised) ด้วยการลบส่วนอื่นๆ ที่ไม่เป็นประโยชน์ออกไป ดังที่เราเห็นได้จากการที่ชื่อของตัวละครในทั้งสองเรื่องที่ไม่ปรากฏให้เห็นและกลายเป็นสถานะนิรนามของตัวตนซึ่งมองได้ว่าเป็นผลเสียที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคล

นอกจากนี้ ในผลงานทั้งสองเรื่องยังปรากฏภาพแทนของอัตลักษณ์อันเหมาะสมของปัจเจกชนที่รับใช้ต่ออุดมการณ์ชาตินิยมและผลของมันที่มีต่ออัตลักษณ์ของผู้คนมีตัวละครจำนวนมากในทั้งสองเรื่องที่เป็นตัวอย่างของอัตลักษณ์ที่รับใช้อุดมการณ์ชาตินิยมในแง่ของการเชื่อฟังคำสั่งโดยอัตโนมัติและเกรงกลัวต่อคำสั่งของผู้มีอำนาจจากส่วนกลาง อีกทั้ง ตัวละครเหล่านี้ยังชื่นชมความยิ่งใหญ่ของพลังทางการทหารของชาติและเคารพต่อการสร้างชาติ ในเรื่อง *เลียงดู* คนในหมู่บ้านต้องรอคอยคำสั่งจากสำนักงานของจังหวัดในการจัดการกับทหารคนดำที่ถูกจับได้ในป่า ในที่แรกพวกเขาจำเป็นต้องขังทหารคนดำไว้ในหมู่บ้าน ต่อมา

³ 大江健三郎 (2013) 『死者の奢り・飼育』新潮社

⁴ อ้างอิง คำแปลภาษาไทย จาก โอเอะ, เคนซาบุโร. (2547). *ฆ่ามันซะ! อย่าให้มันโต* [Memushiri Kouchi] (เดือนเต็ม กฤษฎาธรรานนท์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.

เมื่อคนในหมู่บ้านเริ่มคุ้นเคยกับทหารคนดำแล้ว พวกเขาจำเป็นต้องประหารทหารคนนั้นตามคำสั่งที่ได้รับ ทั้งที่แท้จริงแล้วผู้คนในหมู่บ้านไม่ได้มีเจตนาที่จะสังหารทหารคนดำ แต่กลับคล้อยตามความคิดที่ว่า ทหารคนดำคือศัตรู และทำตามคำสั่งของผู้ปกครองอย่างง่ายดาย และยังเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทหารคนดำและคนในหมู่บ้านนั้นมีหลากหลายมิติ ทศนะที่มีต่อทหารคนดำของคนในหมู่บ้านนั้นเป็นทศนะสองทศนะที่ซ้อนทับกันอยู่ในแง่หนึ่งทหารคนดำคือสิ่งมีชีวิตที่ “ว่าง่ายราวกับสัตว์ปศุสัตว์”⁵ (大江, 2013, p. 132) และถูกพรรณนารูปลักษณ์ว่า “ร่างเปลือยเปล่าของทหารคนดำเป็นประกายราวกับร่างของม้าสีดำ สมบูรณ์และสวยงาม”⁶ (大江, 2013, p. 140) แต่ในอีกแง่หนึ่ง เขาคือทหารคนดำที่ “เปลี่ยนเป็นศัตรู” ตามคำสั่งของผู้มีอำนาจที่สั่งการมายังชาวบ้าน ผู้อยู่ใต้ปกครอง อนึ่ง ทศนะดังกล่าวคือผลพวงจากสงครามที่ให้ความสำคัญกับเชื้อชาติของคนในประเทศ ที่ว่าด้วยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวทางเชื้อชาติ ฉะนั้น อัตลักษณ์ของชาวต่างชาติที่พยายามเข้ามายึดครองญี่ปุ่นจึงถูกสร้างมโนภาพว่าเป็นศัตรู รัสเซลกล่าวถึงมโนภาพของชาวญี่ปุ่นที่มีต่อทหารคนดำว่า

Indeed, the black GI would occupy a different role in the Japanese imagination, as predator and bestial curiosity on the other hand, and pure-hearted man-child and sympathetic victim of racial oppression on the other. (1991, p. 8 as cited in Russell, 2009, p. 103)

เป็นที่ชัดเจนว่า ในทัศนะของชาวญี่ปุ่นทหารคนดำจะมีบทบาทที่หลากหลาย ในแง่หนึ่งคือนักล่าและตัวประหลาดที่ดูร้าย ในอีกแง่หนึ่งคือคนไร้เดียงสาที่มีจิตใจบริสุทธิ์และเป็นเหยื่อของการกดขี่ทางเชื้อชาติที่น่าเห็นใจ

จะเห็นได้ว่า ทัศนะของชาวญี่ปุ่นที่มีต่อทหารคนดำแบ่งออกเป็นสองทศนะ ในมุมหนึ่งเป็นกลุ่มคนที่ถูกเหยียดหยามทางเชื้อชาติและไม่มีพิษภัย แต่ในอีกมุมหนึ่งก็เป็นศัตรูที่จะเข้ามารุกรานอย่างไรก็ดี ในช่วงเวลาที่ญี่ปุ่นถูกอเมริกาเข้ายึดครอง ทศนะที่มีต่อทหารคนดำถูกนำเสนอขึ้นใหม่ต่อชาวญี่ปุ่นว่า ทหารคนดำหรือทหารอเมริกาคือศัตรู

ขณะเดียวกันในเรื่อง *ฆ่ามันซะอย่าให้มันได้อำนาจ* ของวาทกรรมของลัทธิชาตินิยมสามารถทำให้ผู้คนปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์อย่างโหดร้าย หรือแม้กระทั่งลุกฮือขึ้นไล่ล่าและเข่นฆ่า “ศัตรู” อย่างบ้าคลั่งและไร้มนุษยธรรมเพียงเพื่อความต้องการสนองตอบต่ออุดมการณ์ชาตินิยมที่ผู้ปกครองได้มอบหมายมาสู่ผู้ใต้ปกครองอย่างกลุ่มชาวบ้านในเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการข่มเหงคนที่มีชาติพันธุ์ที่แตกต่างอย่าง ลี ซึ่งเป็นคนเกาหลี หรือการเข่นฆ่าคนที่มีสัญชาติเดียวกันกับพวกตน อย่างเช่น ทหารฝึกหัดที่หนีกองทัพบาหลบซ่อนตัวอยู่ในป่าและถูกชาวบ้านสังหารอย่างโหดร้ายทารุณในท้ายที่สุด ดังเช่นที่ปรากฏในตัวอย่างนี้

⁵ 「黒人兵が家畜のようにおとなしい」

⁶ 「黒人兵の裸は黒い馬のそのように輝き、充実して美しかった。」

「あいつらは殺しあう」李がにくしみにみちていった。「俺たちはかくまっておいたのにおなじ日本人同士で殺しあう。山へ逃げこむ奴を、憲兵や巡査や、竹槍をもった百姓や、大勢の人間が追いつめて突き殺す。あいつらのやる事はわけがわからない」⁷

“พวกมันฆ่ากันเอง” ลิฟพูดเต็มไปด้วยความเกลียดชัง
“พวกเราช่วยซ่อนเขาไว้ แต่พวกญี่ปุ่นกลับฆ่ากันเอง
สารวัตรทหาร ตำรวจ ขาวหนักถือหอกไม้ไฟ ผู้คน
มากมายตามไล่ล่าคนที่หนีเข้าไปในภูเขา และแทง
เขาจนตาย ฉันไม่เข้าใจเลยว่า พวกเขาทำอะไรกัน”⁸

ทหารฝึกหัดถึงแม้ว่าจะเป็นชาวญี่ปุ่นเหมือนกันกับพวกชาวบ้าน แต่ทหารหนักกองทัพเปรียบได้กับผู้ที่ต่อต้านอำนาจของกองทัพและเป็นปฏิปักษ์ต่ออุดมการณ์จึงถูกลงโทษอย่างเด็ดขาดด้วยการทำให้ถึงแก่ความตาย การไล่ล่าฆ่าฟันนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการยึดถือปฏิบัติตามลัทธิชาตินิยมอย่างมุ่งมั่นจนส่งผลให้ความเป็นมนุษย์ของตัวละครในเรื่องผิดเพี้ยนไป

ผลงานทั้งสองเรื่องยังแสดงในเห็นการทำให้เป็นชายขอบและการลงโทษของวาทกรรมลัทธิชาตินิยมที่มีต่อตัวละครที่ถูกมองว่า “ไร้ประโยชน์” ภายใต้กรอบของลัทธิชาตินิยม เช่น กลุ่มเด็กชายจากสถานดัดสันดาน ผู้หญิง ผู้พิการ และพลเมืองที่ไม่เชื่อฟัง ในเรื่อง *เลี้ยวดู* ความเป็นอื่นไม่เพียงหมายถึงทหารคนดำเท่านั้น แต่ยังอาจหมายรวมถึงผู้พิการด้วย เนื่องจากผู้พิการมีร่างกายที่ไม่สมบูรณ์จึงไม่สามารถรับใช้ชาติเป็นกำลังพลของกองทัพได้ ผู้พิการจึงเป็นผู้ไร้ประโยชน์ตามหลักความเชื่อลัทธิชาตินิยม ดังเช่น 書記 ซึ่งเป็นชายผู้มีความเดียวจึงถูกมองว่าเป็นพลเมืองที่ไร้ประโยชน์ที่

ไม่สามารถเป็นทหารได้ และการตายของ 書記 ก็อาจจะตีความได้ว่าเป็นความพยายามลบล้างตัวตนของผู้พิการออกจากสังคมชาตินิยม นอกจากนี้ ผู้พิการยังถูกมองว่าเป็นพลเมืองที่ไม่มีความสามารถในการทำงาน อย่างที่ปรากฏเป็นตัวละคร 兎唇 ที่ไม่เคยได้รับการมอบหมายให้ทำงานใดๆ

ความเป็นเด็กก็ถูกจัดว่าเป็นความเป็นอื่น เช่นกัน ตัวละครที่ยังมีความเป็นเด็กที่ปรากฏในเรื่องจะถูกกำจัดหรือพรากเอาความเป็นเด็กออกไป 書記 อาจมองได้ว่า เป็นตัวละครที่มีความเป็นเด็กอยู่ในตัว ดังจะเห็นได้ว่า 書記 เป็นผู้ใหญ่เพียงคนเดียวที่พูดคุยกับเด็กชายผู้ดำเนินเรื่อง เขาเล่นแร่เลื่อนซึ่งเป็นการเล่นของเด็กและในท้ายที่สุดเขาก็ถูกกำจัดจากเรื่องด้วยความตาย จึงอาจกล่าวได้ว่า เพราะความไร้เดียงสาแบบเด็กๆ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่กองทัพ รัฐจึงผลักดันให้คนหนุ่มสาว สละความไร้เดียงสาวัยเด็กทิ้งและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถรับใช้ประเทศชาติตลอดจนเป็นกลไกในการสร้างประเทศ ขณะเดียวกันใน*หม่ามันชะอย่าให้มันโต* กลุ่มของเด็กชายถูกแสดงเป็นภาพแทนของความเป็นอื่นอย่างชัดเจน ซึ่งจะสามารถเห็นได้จากความสัมพันธ์ของกลุ่มเด็กชายและชาวบ้าน กลุ่มเด็กชายได้รับการปฏิบัติจากชาวบ้านราวกับว่าพวกเขาเป็นอาชญากร อย่างเช่นในตอนที่ย่างติเหล็กควบคุมให้กลุ่มเด็กชายขึ้นไปทำงานบนภูเขา ช่างติเหล็กแบกปืนไว้บนบ่าของเขาด้วย ส่วนผู้คนในหมู่บ้านก็คาดคะเนว่า กลุ่มเด็กชายเหล่านี้จะต้องทำเรื่องไม่ดีหรือก่ออาชญากรรมสักอย่างขึ้นในหมู่บ้านของพวกเขา ดังจะเห็นได้จากที่ผู้ใหญ่บ้านพูดขึ้นว่า

⁷ 大江健三郎(2011)『芽むしり子撃ち』新潮社 p. 192

⁸ โอเอะ, เคนซาบุโร. (2547). ชามันซะ! อย่าให้มันโต. น. 162

盗み、ひつけ、乱暴を働く奴は村の人間が叩き殺してやるお前は厄介者だということを忘れるな。それをかくまって食わせてやるんだ。この村のむだな厄介者だといつも覚えておけよ。おまえら⁹。

ไอ้พวกซัซโมย ก่อไฟหรือก่อความรุนแรงจะโดนชาวบ้านตีจนตาย อย่าลืมนะว่าพวกแกเป็นคน ที่สร้างความเดือดร้อนให้ที่นี่ แต่เราก็ให้ที่พักที่กินกับพวกแก ฉะนั้น จำเอาไว้ให้ตึนนะว่าในหมู่บ้านแห่งนี้ พวกแกเป็นแค่พวกน่าขยะแขยงไร้ประโยชน์ใด ๆ¹⁰

การปฏิบัติต่อกลุ่มเด็กหนุ่มของชาวบ้านเต็มไปด้วยความเกลียดชังและหยาบคาย เด็กชายผู้ดำเนินเรื่องถูกจ้องมองราวกับเป็นสัตว์ร้าย เนื่องจากชาวบ้านหวาดระแวงอยู่เสมอว่า กลุ่มเด็กชายเหล่านี้เป็นผู้ที่กระทำความชั่วร้าย เป็นคนกลุ่มนอกสังคมที่สมควรได้รับการลงโทษ ดังนั้น เมื่อเกิดโรคระบาดขึ้นในหมู่บ้าน พวกชาวบ้านจึงเลือกที่จะทิ้งกลุ่มเด็กชายและขับพวกเขาไว้ในหมู่บ้าน

นอกจากนี้ ยังมีตัวละครอื่นในเรื่องที่ไม่สามารถเป็นประโยชน์ต่อแนวคิดชาตินิยมหรือในทางทหารได้ เช่น ผู้หญิงซึ่งถูกมองว่าเป็นเพศที่อ่อนแอ หรือน้องชายของผู้ดำเนินเรื่องที่มีความเป็นเด็ก หรือทหารหนีทัพซึ่งเป็นผู้ต่อต้านกองทัพในท้ายที่สุดแล้วตัวละครเหล่านี้ก็ถูกกำจัดไป อย่างเช่น เด็กสาวที่ติดโรคระบาดจนตาย น้องชายของผู้ดำเนินเหตุการณ์ที่หนีเข้าป่าไปและคาดว่าจะเสียชีวิต และทหารหนีทัพที่ถูกชาวบ้านหักหลังและฆ่าตาย

3. การบ่อนเซาะของอัตลักษณ์ความเป็นชาติ

อัตลักษณ์ความเป็นชาติของญี่ปุ่นเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองสร้างขึ้นเพื่อออกแบบอัตลักษณ์ของ

ชาติผ่านการควบคุมทางสังคมและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม อีกทั้ง แนวคิดที่สำคัญที่สุดก็คือความเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างสมบูรณ์ภายใต้กรอบความเชื่อเรื่องชาติและจักรพรรดิ ไวนอร์ให้ข้อสังเกตว่า อัตลักษณ์ความเป็นชาติของญี่ปุ่นซึ่งเกิดขึ้นภายหลังการปฏิรูปเมจิคือ การสร้างวาทกรรมความเป็นหนึ่งเดียวกันทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมในอุดมคติเพื่อเป็นพื้นฐานของการสร้างรัฐชาติ (nation-state) โดยการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมได้สร้างความหมายให้กับ “ความเป็นญี่ปุ่น” ว่าเป็นภาพแทนที่ทรงพลังของความบริสุทธิ์ที่ยั่งยืนและก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวทั้งในชาติ ในครอบครัว ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวญี่ปุ่น ชาติถูกมองว่าเป็นครอบครัวขยายที่มีพระจักรพรรดิเป็นเสมือนพ่อผู้เป็นสมมติเทพของประชาชนในชาติและผู้นำของรัฐ (Weiner, 1997, p. 2) นอกจากนี้ ทิปตันยังได้กล่าวเกี่ยวกับคำขวัญที่รัฐบาลญี่ปุ่นใช้ในการขับเคลื่อนทางจิตใจ (spiritual mobilisation) ในช่วงสงครามช่วงปี 1930 ว่า คำขวัญดังกล่าวได้เข้าไปออกคำสั่งให้ประชาชนชาวญี่ปุ่น “work, work for the sake of the country and to respect imperial rescript” “ทำงาน ทำงานเพื่อประเทศชาติ และเคารพต่อคำสั่งแห่งองค์พระจักรพรรดิ” (Tipton, 2002, p. 134) อีกทั้ง ยังเกิดนโยบายการผสมผสานชาติอื่นภายใต้อำนาจของจักรวรรดิญี่ปุ่นที่ถูกบังคับใช้ประมาณช่วงปี 1920 ขบวนการทำให้เป็นญี่ปุ่น (Japanisation) ถูกนำมาใช้และยังมีการเพิ่มขึ้นของการโฆษณาและการนำเสนอขนบธรรมเนียมและวิถีชีวิตแบบญี่ปุ่น (Tipton, 2002, p. 141)

⁹ 大江健三郎 (2011) 『芽むしり子撃ち』新潮社 p. 35

¹⁰ โอเอะ, เคนซุมุโระ. (2547). ขำมันซะ! อย่าให้มันโต. น. 36

โอเอะได้นำอัตลักษณ์ความเป็นชาติเข้ามาใช้และได้สร้างอัตลักษณ์แบบใหม่ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดชาตินิยมขึ้นในผลงานของเขาเพื่อที่จะวิพากษ์แนวคิดชาตินิยมและผู้ปกครองของรัฐประการแรก โอเอะได้รื้อสร้างสังคมญี่ปุ่นที่ดูเหมือนจะเป็นสังคมเนื้อเดียว (homogeneous society) โดยการเน้นภาพของความแตกต่างที่ปรากฏอยู่ในสังคมญี่ปุ่น ในสังคมญี่ปุ่นนั้นได้มีการแบ่งแยกความสัมพันธ์ของคนออกเป็นคนในและคนนอก เราสามารถเห็นได้จากวรรณกรรมทั้งสองเรื่องของโอเอะว่า ปรากฏให้เห็นการแบ่งแยกทางวัฒนธรรมอยู่ในเนื้อเรื่อง ในเรื่อง *เสียงดูจะเห็นได้ว่า* มีการแบ่งแยกระหว่างผู้คนที่อยู่ในเมืองและชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านในหุบเขาอยู่ตลอดทั้งเรื่อง ดังที่จะเห็นได้ว่าผู้ดำเนินเหตุการณ์ของเรื่องรู้สึกไม่เป็นมิตรกับเมืองและผู้คนที่มาจากที่นั่น นอกจากนี้ เดือนเต็ม กฤษดาธารนธ์ ได้กล่าวเกี่ยวกับความเป็น “พวกเขา” และ “พวกเรา” ที่ถูกแบ่งแยกไว้อย่างชัดเจนโดยได้ให้ความเห็นว่าเป็นการแบ่งคู่ตรงข้ามในระดับกลุ่มหรือชุมชน ไม่ใช่การแบ่งแยกตามชาติพันธุ์หรือสถานะแต่ประการใด การแบ่งขั้วตรงข้ามเช่นนี้เป็นกลวิธีของโอเอะที่ชี้ให้ผู้อ่านเห็นความผิดเพี้ยนของสังคม (เดือนเต็ม กฤษดาธารนธ์, 2547, น. 7) ดังจะเห็นได้ในเรื่อง *ฆ่ามันซะอย่าให้มันโต* ได้นำเสนอภาพของชาวบ้านที่มีพฤติกรรมอันชั่วร้ายไม่เป็นมิตรกับกลุ่มเด็กชายที่มาจากสถานดัดสันดานและยังมีการแบ่งแยกระหว่างทั้งสองกลุ่มโดยการพูดภาษาถิ่น ซึ่งหากชาวบ้านพูดภาษาถิ่น บรรดาเด็กชายก็ไม่อาจจะเข้าใจได้ แสดงให้เห็นว่า สภาพสังคมที่ควรจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้นปรากฏให้เห็นว่ามีความแตกแยกและการแบ่งพรรคแบ่ง

พวกอยู่ และหากพิจารณาถึงสถานะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมญี่ปุ่นก็จะเห็นได้ว่า ในสังคมญี่ปุ่นมีการแบ่งกลุ่มบุคคลออกเป็นคนในและคนนอก เคอร์ตันได้เสนอว่า ความคิดเรื่องความเป็นญี่ปุ่นนั้นถูกยึดโยงไว้กับแนวคิดเรื่อง อุชิ (uchi) และโซโตะ (soto) หรือเรื่องคนในและคนนอกเสมอ (Creighton, 1997, p. 212) อีกทั้ง แฮร์เรลล์ ยังได้ย้ำอีกว่า

[the minorities] exist within Japan's borders as uchi Others, 'inside Others' ... Although their existence as specific minority groups is denied in the imagination of homogeneity, like foreigners, they also serve as a contrasting Other in opposition to which mainstream Japanese identity is constructed; where foreigners represent 'not us', minorities are 'not quite us'. (Harrell, 1995, p. 25 as cited in Creighton, 1997, p. 214)

กลุ่มคนชายขอบปรากฏในญี่ปุ่นในฐานะของความ เป็นอื่นแบบอุชิ หรือ “ความเป็นอื่นที่เป็นคนใน” ... ถึงกระนั้นก็ตาม การมีอยู่ของกลุ่มคนชายขอบที่ เฉพาะเจาะจงนี้ถูกปฏิเสธภายใต้แนวความคิดเรื่อง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียว คนชายขอบไม่ต่างกับ คนต่างชาติ พวกเขาทำหน้าที่เป็นความเป็นอื่นที่มา เปรียบต่างเพื่อให้อัตลักษณ์ญี่ปุ่นกระแสหลักถูกสร้าง ขึ้นมา ในขณะที่คนต่างชาติเป็นตัวแทนของคน ที่ ‘ไม่ใช่เรา’ คนชายขอบนั้นเป็นคนที่ไม่ค่อยใช่เรา

และเพราะการมีอยู่ของความเป็นอื่นที่เป็นคนใน (insider other) ในสังคมญี่ปุ่นนี้เองที่ทำให้เห็นความเป็นวาทกรรมของเอกสภาพของ อัตลักษณ์ความเป็นชาติของญี่ปุ่นที่กล่าวอ้างเรื่อง ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของคนในสังคม

นอกจากการแสดงให้เห็นถึงสภาวะสังคม เนื้อเดียวที่ไม่เป็นจริงแล้ว ประการถัดมา โอเอะได้แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่มีหลากหลายมิติของตัวละครที่แบ่งแยกระหว่าง “พวกเรา” และ “พวกเขา” “มิตร” และ “ศัตรู” และสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลที่แปรผันสลับเปลี่ยนได้อีกด้วย อัตลักษณ์ที่มีหลายมิติที่ปรากฏในตัวบทเป็นเหมือนสัญญาณที่ช่วยยืนยันความไม่เป็นจริงของอัตลักษณ์เชิงเดียวในสังคมเนื้อเดียว ซึ่งตรงกับที่เครตันเสนอเกี่ยวกับการแบ่งแยกระหว่างคนในและคนนอกว่าเป็นการแบ่งแยกที่สามารถแปรเปลี่ยนได้ ดังที่กล่าวว่า “Although interacting networks of relationship in Japan are also conceptualised in uchi/soto terms, such that indexical framework of uchi and soto is situational and shifting” “แม้ว่าโครงสร้างการติดต่อปฏิสัมพันธ์ในญี่ปุ่นจะถูกสร้างขึ้นภายใต้เงื่อนไขของความเป็นอุชิ/โซะโตะ (คนในและคนนอก) แต่ระบบบ่งชี้อุชิและโซะโตะนี้ก็แปรเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์และสลับไปมา” (Creighton, 1997, p. 212) ดังนั้น การสลับสับเปลี่ยนของอัตลักษณ์ของผู้ดำเนินเรื่องและตัวละครอื่นๆ อย่างต่อเนื่องในเรื่อง *ซามันชะฮอย่าให้มันโด* ที่เห็นได้จากการที่ในช่วงเวลาหนึ่งพวกเขาอาจเป็นศัตรูกัน แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไปความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครในเรื่องก็เปลี่ยนไปด้วย ในทางกลับกัน เมื่อพวกเขาขัดแย้งกันและสถานการณ์แปรเปลี่ยนไป พวกเขาลดทอนความเป็นอริและหันมาสัมพันธ์มิตรอันดีต่อกัน อย่างเช่นในตอนที่มีผู้ดำเนินเรื่องและเด็กชายคนอื่นๆ ถูกทอดทิ้งให้อยู่ในหมู่บ้านที่ปิดตาย ในตอนแรกพวกเขาได้เถียงกันว่า จะหนีหรือไม่หนี ต่อมาเมื่อพวกเขาพบว่า

ทางออกสู่ป่านั้นถูกปิดตายและถูกสกัดกั้นโดยชาวบ้าน ความร้าวฉานในระหว่างกลุ่มเด็กชายก็จางหายไป

森を出てトロッコの軌道の始まるところで南たちが茫然と立ちどまり、そこへ僕と弟も我をわすれて駆けよった。既に僕らの間の小さい分裂は姿をかくし僕らはすっかり一つの塊り、茫然とした者らの一つの群れになって軌道の向こうを見つめていたのだ。¹¹

เมื่อออกจากป่าแล้ว กลุ่มมินามิกิหยุดยืนอึ้งอยู่ตรงบริเวณหัวรางรถลาก ผมกับน้องชายวิ่งไปหาพวกเขาอย่างลืมหืมตา ความบาดหมางเล็กน้อยที่เกิดขึ้นระหว่างพวกเขารวมลายไป แต่กลับรวมตัวเป็นหนึ่งเดียวอีกเป็นกลุ่มที่ยืนอึ้งตะลึงจนกลุ่มเดียวกัน ขณะที่จ้องมองไปยังปลายทางอีกด้านของรางรถลาก¹²

ไม่ว่าจะเป็นภาพของการสับเปลี่ยนของความสัมพันธ์ของเด็กชายจากสถานดัดสันดานที่เมื่อพวกเขาเกิดความรู้สึกร่วมกันจึงเกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว แต่ในเวลาต่อมา พวกเขาก็สามารถกลับไปทะเลาะเบาะแว้งกันอีกเมื่อมีความเห็นไม่ตรงกันในเรื่อง *ซามันชะฮอย่าให้มันโด* หรือความสัมพันธ์ที่มีการสลับระหว่างความเป็นมิตรและศัตรูที่ในเวลาหนึ่งทหารคนดำและเด็กชายผู้ดำเนินเรื่องและชาวบ้านในหมู่บ้านนั้นเปรียบเสมือนมิตรที่ดีต่อกัน แต่ในเวลาต่อมาความสัมพันธ์ของพวกเขา กลับกลายเป็นศัตรูที่ปรากฏให้เห็นในเรื่อง *เลียงดู* ก็ตาม สิ่งที่เกิดขึ้นนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นภาพแสดงความเป็นพหุสภาวะของอัตลักษณ์ กล่าวคือบุคคลในแต่ละบุคคลนั้นไม่สามารถมีอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งได้เพียงอัตลักษณ์เดียว แต่มนุษย์ทุกคนสามารถเลือกสวมอัตลักษณ์ต่างๆ ได้ขึ้นอยู่กับ

¹¹ 大江健三郎 (2011) 『芽むしり子撃ち』新潮社 p. 73

¹² โอเอะ, เคนซุบุโร. (2547). *ซามันชะฮอย่าให้มันโด* น. 68

กับสถานการณ์และบริบททางสังคม อัตลักษณ์ทั้งหมดใช้ว่าจะคงความสำคัญยั่งยืนตลอดไป แต่อัตลักษณ์บางกลุ่มนั้นอาจเกิดขึ้นและหายวับไปอย่างรวดเร็ว และบ่อยครั้งที่อัตลักษณ์เชิงเดี่ยวกลายเป็นเครื่องมือของนักกิจกรรมที่ชอบแบ่งฝักแบ่งฝ่ายโดยมีเป้าหมายให้สมาชิกที่สังกัดกลุ่มของตนปฏิเสธความเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์แบบอื่นๆ (อมารตยา เซ็น, 2555, น. 16-20) ฉะนั้นแล้ว ภาพลวงของอัตลักษณ์เชิงเดี่ยวในแบบที่ลัทธิชาตินิยมต้องการให้บุคคลมีเพื่อให้เชื่อมั่นและยึดโยงอยู่ในอุดมการณ์นั้นจึงไม่สามารถเป็นจริงได้ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครของโอเอะได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นพหุสภาวะของอัตลักษณ์อย่างชัดเจน และแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์นี้ยังสามารถอธิบายลักษณะการสร้างตัวละครในผลงานของโอเอะที่มักจะมี ความซับซ้อนและมีมิติที่หลากหลายอีกด้วย

นอกจากนี้ ทั้งสองเรื่องยังมีการใช้สัญลักษณ์เพื่อแสดงให้เห็นการลบหลู่ความเป็นญี่ปุ่นที่เป็นแบบฉบับ สำหรับอุดมการณ์ชาตินิยมแล้ว ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของชาติพันธุ์นั้นเป็นสิ่งที่ถูกเทิดทูนสูงส่ง ผู้คนต้องสรรเสริญความเป็นชาติของตน แต่ในเรื่อง*เลี้ยงดูกลับ*ไม่พบการสรรเสริญความเป็นชาติของตนและความเป็นปฏิปักษ์ต่อชนชาติอื่นในหมู่บ้าน รวากับว่าแนวคิดเรื่องการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายตามชาติพันธุ์นั้นไม่ได้ปรากฏอยู่ในหมู่บ้านชนบทในภูเขาที่เปรียบเสมือนสังคมแบบเก่าที่ยังไม่ถูกรบกวนด้วยลัทธิชาตินิยม อันจะเห็นได้จากการนำเสนอเรื่องเอกลักษณ์เฉพาะเจาะจงของเชื้อชาติที่ไม่ชัดเจนของทหารคนดำ ผู้อ่านถูกแจ้งให้ทราบเพียงแค่ว่าชายคนนั้นเป็นทหารคนดำหรือเป็นเชลยที่จับได้ แต่

ไม่ได้ถูกบอกเล่าว่าทหารคนดำนั้นเป็นคนเชื้อชาติอะไร เพียงแต่อนุมานได้ว่า ทหารคนดำคือทหารจากสหรัฐอเมริกา

ในเรื่อง*ฆ่ามันซะอย่าให้มันโต*ก็มีสัญลักษณ์ของการลบหลู่ความเป็นญี่ปุ่นที่เป็นแบบฉบับ ซึ่งก็คือ การจัดภาพสมมติของความเชื่อเรื่องความยิ่งใหญ่ทางการทหารของญี่ปุ่น ทหารหนีทัพในเรื่องเปรียบได้กับภาพแทนความเชื่อเรื่องความยิ่งใหญ่ของกองทัพในทัศนคติของผู้คน ดังเช่น ที่ผู้ดำเนินเรื่องและตัวละครอื่นๆ พวกกันตื่นตื่นเมื่อได้รู้ว่ามีทหารหนีทัพมาหลบอาศัยอยู่ที่บ้านของชาวเกาหลีและคาดหวังที่จะได้ชื่นชมเครื่องแบบทหาร แต่แล้วบรรดาเด็กชายกลับต้องผิดหวังกับรูปลักษณ์ของนายทหารที่พวกเขาได้เห็น ดังที่ผู้กล่าวว่

期待の熱いかたまりが僕の胸のなかで融け、苦しい失望がじくじく軀をひたした。男は予科練の兵隊のあらゆる輝かしさ、光彩に欠けていた。ひきしまつて小さく硬く欲望をそそる制服のなかの尻、遅い頸、剃りたてで青っぽい頸を彼は持っていなかった。そのかわりに、しばみきっている年齢があいまいな貧弱な顔に暗く疲れきった表情をたたえてむつり黙っているのだ。彼はしかもあの情欲にみちて極度にみだらな戦争の服にかわりに作業用の上衣をつけていた。¹³

ก่อนร้อนๆ แห่งความหวังละลายเหลวอยู่ในอกของผม และความผิดหวังขมขื่นก็เปื้อกชุ่มทั่วร่าง ชายหนุ่มผู้นี้ไร้ประกายรุ่งโรจน์สง่างามของทหารฝึกหัด เขาไร้ซึ่งบันท้ายเล็กหนึ่ในชุดเครื่องแบบที่เร้าอารมณ์และไร้ซึ่งช่วงคอแข็งแรง รวมถึงกางเกงโกนสะอาดเป็นสีเขียวครึ้ม ตรงกันข้ามเขากลับนั่งเฝ้าหม่นหมองบนใบหน้าที่ตอบเถียวแห่งบ่อกอาอยู่ไม่ได้แนชัตนั้น แสดงความเหินเหินน้อยสั่นเรียวแรง และแทนเสื้อผ้าชุดออกรบที่สุดแสนเช็กซึ่กระตุ่นราคะ เขากลับสวมเสื้อแจ็กเก็ตสำหรับใส่ทำงาน¹⁴

¹³ 大江健三郎 (2011)『芽むしり子撃ち』新潮社 pp. 108-109

¹⁴ โอเอะ, เคนซาบุโร. (2547). ฆ่ามันซะ! อย่าให้มันโต น. 96

ภาพลักษณ์ที่ผิดคาดและน่าผิดหวังของทหารหนีทัพนี้เปรียบได้กับการทำลายภาพความยิ่งใหญ่ของทหาร ซึ่งก็เท่ากับเป็นการทำลายความเป็นญี่ปุ่นอันเป็นแบบฉบับลงไปด้วย

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นการลบเลือนความเป็นญี่ปุ่นที่เป็นแบบฉบับในเรื่อง *ฆ่ามันซะอย่าให้มันโต* คือ ตอนที่กลุ่มเด็กชายได้เรียนรู้วิธีการล่า นกจากเด็กหนุ่มเกาหลี และยังมีฉากที่น้องชายของผู้ดำเนินเรื่องจับไก่ฟ้าได้และฆ่าไก่ฟ้าตัวนั้นตาย การฆ่าไก่ฟ้าตายนี้อาจสามารถตีความถึงการลบเลือนความเป็นญี่ปุ่นที่เป็นผลผลิตจากกระบวนการสร้างชาติเชิงวัฒนธรรม เพราะไก่นั้นถือได้ว่าเป็นนกประจำชาติของญี่ปุ่น การที่ตัวละครในเรื่องฆ่าไก่ฟ้าตายจึงเปรียบเหมือนตัวละครนั้นฆ่าความเป็นญี่ปุ่นและปฏิเสธอัตลักษณ์ความเป็นชาตินิยม

4. บทสรุป

เป็นที่น่าสนใจมากกว่า ทั้ง *เลี้ยงดูและฆ่ามันซะอย่าให้มันโต* ไม่มีการเอ่ยถึงจักรพรรดิเลย แม้ว่าจักรพรรดิจะเป็นสัญลักษณ์ที่ชัดเจนของความเป็นชาติและมักถูกอ้างถึงเสมอในการปลุกใจทหารในกองทัพญี่ปุ่นหรือคำขวัญปลุกใจประชาชนในช่วง

สงครามโลกครั้งที่สอง ด้วยเหตุนี้ จึงอาจตีความได้ว่าการไม่ปรากฏของจักรพรรดิอย่างจงใจในทั้งสองเรื่องอาจจะหมายถึงความตั้งใจแสดงการต่อต้านแนวคิดชาตินิยมอย่างแนบเนียน และยังมีการแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ใหม่ของญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งก็คืออัตลักษณ์ความเทิดทูนที่มีต่อจักรพรรดิว่าเป็นเสมือนสมมติเทพในตัวผู้คนนั้นได้เสื่อมสลายไป ความศักดิ์สิทธิ์ของสมมติเทพลดต่ำลง จักรพรรดิของญี่ปุ่นกลายเป็นเพียงมนุษย์ธรรมดา และความไม่ใส่ใจกับความเป็นญี่ปุ่นที่เป็นธรรมเนียมนิยมมากเท่าเมื่อก่อน ในทางกลับกัน ทศนะเกี่ยวกับความโหดร้ายของสงครามและการรับรู้ถึงความล้มเหลวของลัทธิชาตินิยมที่รับปากว่าจะตอบแทนประชาชนด้วยความยิ่งใหญ่ของชาติแลกกับการเสียสละของผู้คนในระดับปัจเจกกลับเข้ามาแทนที่ ไอเอะไม่เพียงแสดงภาพความโหดร้ายที่เห็นได้อย่างเด่นชัดของสงคราม แต่ยังเสนอภาพของวาทกรรมที่ครอบงำอยู่ของแนวคิดชาตินิยมอย่างเป็นเหตุเป็นผลเป็นอย่างดีทั้งในเรื่อง *เลี้ยงดูและฆ่ามันซะอย่าให้มันโต* เพื่อที่จะวิพากษ์ความรุนแรงในเชิงกายภาพ เชิงโครงสร้าง และเชิงทศนะของลัทธิชาตินิยม

เอกสารอ้างอิง

- เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์. (2547). คำนำผู้แปล. ใน เดือนเต็ม กฤษดาธานนท์ (แปล), *ฆ่ามันซะ! อย่าให้มันโต*. (น. 5-8). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2556). *กบฏวรรณกรรม บทวิเคราะห์ประวัติศาสตร์และการเมืองในวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2547). *ชาตินิยมและหลังชาตินิยม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- มณฑา พิมพ์ทอง. (2547). *มองสังคมญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จากวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อมารตยา เซ็น. (2555). *อัตลัษณ์และคามรณรแรง* [Identity and Violence] (ศัโรตรม์ คล้ามไพลูลย์, ผู้แปล). กรุทเทพา: สสถาบันลัษณ์มนุษยชนและสันตศึษา มหาวิทาลัยมหิตล. (ตันฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 2006).
- อาทร ฟัษรรมสาร. (2528). *วิวัฒนาการวรรณกรรมญี่ปุ่นหลังสงคราม*. กรุทเทพา: ศูนย์ญี่ปุ่นศึษา สถาบันเอเชยตะวันออกศึษา มหาวิทาลัยธรรมศาสตร์.
- โอเอะ, เคนซาบุโร. (2547). *ฆ่ามันซะ! อย่าให้มันโต* [Memushiri Kouchi] (เต็อนเต็ม กฤษดาธานนท์, ผู้แปล). กรุทเทพา: นานมีบุคส์พับลเคชันส์.
- Claremont, Y. (2009). *The novels of Ôe Kenzaburô*. London: Routledge.
- Creighton, M. (1997). Soto other and uchi other: Imaging racial diversity, imagining homogeneous Japan. In M. Weiner (Ed.), *Japan's minorities: The illusion of homogeneity* (pp. 211-237). London: Routledge.
- Huthinson, R., & Williams, M. (2007). *Representing the other in modern Japanese literature: A critical approach*. London: Routledge.
- Napier, S. J. (1991). *Escape from the wasteland: Romanticism and realism in the fiction of Mishima Yukio and Ôe Kenzaburô*. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University.
- Russell, J. G. (2009). The other other: The black presence in the Japanese presence. In M. Weiner (Ed.), *Japan's minorities: The illusion of homogeneity* (pp. 84-115). London: Routledge.
- Tipton, E. K. (2002). *Modern Japan: A social and political history*. London: Routledge.
- Weiner, M. (1997). The invention of identity: Self and other in pre-war Japan. In M. Weiner (Ed.), *Japan's minorities: The illusion of homogeneity* (pp. 1-16). London: Routledge.
- 大江健三郎 (2011)『芽むしり子撃ち』新潮社
- 大江健三郎 (2013)『死者の奢り・飼育』新潮社

